

Metodologia de aplicare

a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului

Context

Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului (în cele ce urmează Procedura), aprobată prin ordinul Ministerul Educației nr. 77 din 22.02.2013, este un răspuns al ministerului la solicitările cadrelor manageriale și didactice de a stabili explicit cadrul general de organizare a activităților de prevenire a violenței față de copii și cel de intervenție al angajaților din sistem, atunci când un copil este victima unui act de abuz sau neglijare.

Eficiența acțiunilor în domeniul prevenirii și protecției copiilor față de violență ale instituției de învățământ preșcolar, primar, secundar general (gimnazii și licee), secundar profesional, și mediu de specialitate complementar este asigurată de elaborarea și punerea în aplicare a unui ansamblu de strategii coerente, bazat pe realitățile specifice școlii și comunității, revizuit și adaptat periodic, conform necesităților și viziunilor tuturor actorilor implicați (copii, părinți/ reprezentanți legali/ îngrijitori, cadre didactice, autorități publice locale, servicii sociale etc.), care să fie reflectate în documentele care reglementează funcționarea instituției.

Scopul Metodologiei este de a oferi explicații coordonatorilor acțiunilor de prevenire a violenței din cadrul Direcțiilor raionale/ municipale învățământ, tineret și sport, managerilor școlari, coordonatorilor locali și cadrelor didactice despre modalitățile de aplicare a procedurii la nivelul instituției de învățământ.

Metodologia se axează pe 3 domenii, prezentate în continuare:

- I.** Organizarea instituțională în scopul prevenirii și intervenției în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului;
- II.** Organizarea activităților de prevenire a violenței în cadrul instituțiilor de învățământ;
- III.** Identificarea, înregistrarea și intervenția în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului.

I. ORGANIZAREA INSTITUȚIONALĂ ÎN SCOPUL PREVENIRII ȘI INTERVENȚIEI ÎN CAZURILE DE ABUZ, NEGLIJARE, EXPLOATARE, TRAFIC AL COPILULUI

1.1 Includerea în regulamentele de funcționare a instituției a prevederilor cu referire la prevenirea și intervenția în situațiile de violență (p. 2 lit. a) din Procedură)

Aceasta va contribui la responsabilizarea și la o înțelegere mai bună a rolurilor și obligațiilor tuturor membrilor comunității școlare. Trebuie asigurată informarea tuturor părților implicate în procesul educațional despre prevederile regulamentului școlar și solicitat periodic feedback despre funcționarea acestuia.

a) Regulamentul unității de învățământ va include prevederi privind asigurarea protecției elevilor față de orice formă de violență după cum urmează:

- Angajații instituției de învățământ care sînt martori sau dețin informație despre un act de abuz, neglijare, exploatare, trafic sînt obligați să intervină pentru a-l stopa sau să solicite ajutor în cazul în care nu pot interveni de sine stătător.
- Angajații instituției de învățământ sînt obligați să comunice imediat cazurile suspecte sau confirmate de abuz, neglijare, exploatare, trafic directorului instituției sau coordonatorului. În lipsa acestora, în cazurile suspecte sau confirmate de abuz sexual, vătămări corporale, neglijare severă, forme grave ale abuzului psihologic, exploatare a copiilor, din partea altor copii, salariaților instituției, părinților și altor persoane, angajații instituției sînt obligați să informeze imediat telefonic, iar timp de 24 de ore - să expedieze Fișa de sesizare asistentului social comunitar de la locul de trai al copilului.
- Cazurile de abuz și neglijare sînt examinate în cadrul instituției de către Grupului de lucru (Comisia) intrașcolar, desemnat prin ordin.
- Regulamentul instituției conține prevederi explicite, în termeni comportamentali, accesibile tuturor elevilor, inclusiv celor din ciclul primar, despre regulile de comportament în cadrul instituției (de exemplu, se urcă pe scara A și se coboară pe scara B).
- Activitățile extrașcolare se organizează în cooperare cu Consiliul elevilor și cu implicarea Consiliului părinților, care vor delega responsabili de asigurarea protecției și securității copiilor pe toată durata acestor activități.
- Instituția de învățământ dispune de un registru de evidență a persoanelor care o vizitează zilnic.
- Persoanele (reprezentanți ai diferitor servicii, persoane fizice, persoane oficiale etc.) care intră în instituția de învățământ pentru a comunica direct cu elevii sînt informate despre politica de protecție a copilului, inclusiv a datelor cu caracter personal.
- Părinții/ reprezentanți legali / îngrijitorii elevilor sînt informați despre activitățile în afara școlii (concurs, festival, excursie etc.) la care iau parte elevii și își oferă consimțămîntul în scris în această privință.

Se interzice:

- Afișarea, discutarea și diseminarea datelor cu caracter personal ale elevilor și familiilor acestora, inclusiv notele și comportamentele problematice, în locurile publice și persoanelor/instituțiilor neautorizate;
- Accesul copiilor și persoanelor neautorizate la datele cu caracter personal ale elevilor, inclusiv registre, baza de date, dosare personale etc.;

- Implicarea elevilor în supravegherea spațiilor instituției și terenurilor aferente acesteia, în asigurarea ordinii și disciplinei în timpul și în afara orelor;
- Predarea disciplinelor școlare, facilitarea activităților extrașcolare și supravegherea elevilor de către alți elevi, în lipsa cadrelor didactice, indiferent de motivul absenței acestora;
- Desfășurarea ședințelor operative în timpul orelor și a pauzelor dintre ore și lăsarea elevilor fără supraveghere;
- Elevii să poarte în timpul orelor, în pauze și activități extrașcolare, lucruri de preț sau/și obiecte care le pot dăuna sănătății și securității personale și ale altora;
- Aplicarea sancțiunilor care lezează demnitatea umană și contravin prevederilor actelor în domeniul drepturilor omului/ copilului.

Pentru a favoriza comportamente prosociale și a contribui la crearea unui climat de securitate, este necesar ca **Regulamentul instituției** să conțină formularea clară a comportamentelor așteptate de la elevi în diverse situații din mediul școlar, nu doar a interdicțiilor (de ex., să te adresezi colegilor pe prenume; să intri în sala de clasă când sună la oră; să anunți un adult (diriginte, profesor, personal tehnic, director) despre o situație de violență observată etc.).

Prevederea clară a sancțiunilor disciplinare care respectă demnitatea copilului și familiei sale și informarea acestora despre măsurile luate contribuie la transparența proceselor din cadrul instituției.

Implicarea elevilor și părinților/ îngrijitorilor acestora în procesul de elaborare a regulamentelor mărește angajamentul de respectare a lor. Revizuirea regulamentului în funcție de situația în schimbare în cadrul unității de învățământ și a comunității în ceea ce privește fenomenul violenței este o strategie pentru adaptarea prevederilor la realitățile și situațiile noi cu care se confruntă actorii implicați.

Eficiența regulamentului este influențată și de aplicarea strictă, promptă și corectă a prevederilor acestuia, în toate cazurile și cu comunicarea acestor măsuri părinților implicate.

b) Fișele postului ale angajaților din sistem vor include prevederile de mai jos de rînd cu alte prevederi:

Prevederile recomandate pentru modificarea fișelor postului vor fi adaptate la specificul de activitate al instituției, inclusiv numărul de angajați, numărul de membri ai echipei manageriale, numărul de elevi, program, suprafața instituției și a locurilor aferente, proiectul clădirii etc.

Coordonatorii acțiunilor de prevenire din cadrul DRÎTS:

- Diseminează Metodologia de aplicare a Procedurii în instituțiile de învățământ preuniversitar;
- Coordonează procesul de formare a cadrelor didactice în domeniul prevenirii violenței;
- Întocmesc raportul semestrial privind cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic;
- Acordă asistență metodologică coordonatorilor locali în domeniul prevenirii și asistenței în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic;
- Monitorizează aplicarea prevederilor Procedurii în instituțiile de învățământ preuniversitar.

Coordonatorii din instituții:

- Acordă asistență metodologică angajaților instituției în aplicarea Procedurii, inclusiv în domeniul organizării activităților de prevenire a cazurilor de abuz, neglijare, exploatare și trafic, cu elevii și părinții;
- Identifică nevoile de formare ale cadrelor didactice în domeniul prevenirii violenței și în aplicarea Procedurii;
- Coordonează activitatea Grupului intrașcolar;
- Întocmesc raportul semestrial privind cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic;
- Monitorizează aplicarea prevederilor Procedurii în instituția de învățământ preuniversitar;
- Monitorizează cazurile sesizate autorității tutelare și altor servicii din comunitate.

Cadrelor manageriale:

- Înregistrează sesizările cetățenilor referitor la cazurile suspecte de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului și/ sau se autosesizează în cazurile în care dețin astfel de informații;
- Informează organele cu atribuții în domeniu despre cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, sesizate de copii și salariații instituției, precum și de alți cetățeni;
- Desemnează prin ordin coordonatorul acțiunilor de prevenire, identificare, raportare și referire a cazurilor de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului (în continuare - coordonator), luând în considerare următoarele criterii: minim 3 ani de activitate în cadrul instituției, prezența abilităților de comunicare asertivă și relaționare constructivă cu elevii, părinții și angajații instituției, precum și cu alte servicii din localitate, prezența calităților și competențelor care demonstrează autoritatea profesională și morală a candidatului pentru sistemul educațional.
- Înlocuiesc coordonatorul atunci când se demonstrează că acesta nu este o persoană de încredere în relațiile cu copiii sau manifestă alte comportamente incompatibile cu activitatea respectivă sau în cazurile în care coordonatorul lipsește o anumită perioadă.
- Informează salariații despre prevederile prezentei proceduri și monitorizează implementarea acesteia;
- Pun la dispoziția salariaților fișa de sesizare, registrul de evidență a cazurilor, formulare de raportare semestrială, precum și alte resurse, inclusiv didactice și metodologice, necesare pentru implementarea prezentei proceduri;
- Organizează procesul de studiere a fenomenului violenței în instituție, inclusiv cămine și spații aferente (este utilă analiza situației în comunitate, deoarece cazurile de abuz din instituție reflectă de regulă tendințele observabile la nivelul societății) pentru o înțelegere cât mai completă a problemei violenței întâlnită de copii în școală și alte medii. Aceasta va asigura adaptarea activităților de prevenire și intervenție la problemele reale trăite de copii, o planificare eficientă a activităților de suport pentru părinți, ajustarea regulamentului la contextul instituției de învățământ.
- Organizează programul de prevenire primară, secundară și terțiară cu copii și părinți/ îngrijitori, membrii comunității privind cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copiilor și cadrul legal în domeniu;
- Pun la dispoziția copiilor mijloace și instrumente pentru a raporta cazurile de abuz din partea semenilor și din partea adulților, examinează sesizările primite și le oferă răspuns clar și imediat despre acțiunile întreprinse;

- Asigură participarea unui salariat al instituției în examinarea cazurilor în cadrul echipei multidisciplinare, în asistarea copilului în cadrul procedurilor legale, precum și în alte proceduri sau grupuri de lucru;
- Sînt responsabili de organizarea activității Grupului de lucru intrașcolar pentru examinarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului în cadrul instituției;
- Asigură informarea/ formarea cadrelor didactice în domeniul organizării activităților de prevenire cu elevii și părinții/ îngrijitorii acestora;
- Sînt responsabili de asigurarea securității spațiilor instituției, fără implicarea elevilor, inclusiv evidența zilnică a persoanelor care vizitează instituția.
- Monitorizează permanent și evaluează periodic în ce măsură acțiunile întreprinse contribuie la protecția copiilor și crearea unui sentiment de securitate al acestora.
- Raportează semestrial organului ierarhic superior situația privind cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului.
- Concediază cadrele didactice care aplică, chiar și o singură dată, acte de violență față de copii, în conformitate cu art. 86 alin. (1) lit. n) și art. 301 alin. (1) lit. b) din Codul Muncii.
- Verifică la angajarea cadrelor didactice și personalului auxiliar potrivirea acestora din perspectiva protecției copilului.
- Ajustează regulamentele de organizare și funcționare a instituției de învățămînt în conformitate cu prevederile Procedurii.

Cadrele didactice:

- Informează elevii din clasă despre toate formele de violență și manifestările comportamentale ale acestora, persoanele și instituțiile la care se pot adresa atunci cînd sînt supuși unui act de abuz;
- Discută cu copiii, individual și în grup, despre siguranța/ bunăstarea lor emoțională și fizică acasă/ în familie și în instituție, precum și în alte locuri frecventate de elevi;
- Comunică imediat directorului sau coordonatorului din instituție despre orice caz suspect sau confirmat de abuz, neglijare, exploatare sau trafic al copilului din partea semenilor sau a adulților;
- Intervin pentru a stopa cazurile de abuz și neglijare a copilului și/sau solicită ajutor în cazul în care nu poate interveni de sine stătător.

Cadrele auxiliare/ nondidactice (bibliotecar, asistent medical, asistent personal, om de serviciu, paznic, bucătar, lăcătuș, intendent, lemnar, conducătorul autobuzului școlar, angajații taberelor de odihnă etc.):

- Informează imediat directorul sau coordonatorul din instituție despre orice caz suspect sau confirmat de abuz, neglijare, exploatare sau trafic al copilului din partea semenilor sau a adulților;
- Intervin pentru a stopa cazurile de abuz și neglijare a copilului sau solicită ajutor în cazul în care nu poate interveni de sine stătător;
- Asigură supravegherea spațiilor instituției, de exemplu, la intrarea principală a instituției sau pe etaje etc., în intervalul de timp 08.00-14.30 (se ajustează la programul/ regimul de activitate al instituției).

Exemple de indicatori pentru monitorizarea activităților de prevenire a abuzului și neglijării față de copii într-o instituție de învățământ

1. Stipulări în actele normative ale instituției a obligativității identificării, înregistrării, raportării cazurilor de abuz (desemnarea coordonatorului acțiunilor în cazurile ANET, prevederi în Regulamentele interne și în fișele postului)
2. Existența și completarea corectă a Registrului de evidență a cazurilor ANET
3. Accesibilitatea Fișelor de sesizare pentru cadrele didactice din instituție
4. Existența proceselor verbale ale ședințelor Consiliului de administrație, Consiliului profesoral, Grupului de lucru intrașcolar în care au fost abordate subiecte relevante și au fost luate decizii, precum și a evidenței contribuției cadrelor didactice la activitatea EMD
5. Măsuri de asigurare a securității spațiului: condiții fizice; persoană de serviciu la intrare(ări); registru pentru evidența vizitatorilor ș.a.
6. Măsuri de asigurare a protecției datelor cu caracter personal
7. Organizarea de instruirii pentru cadre didactice și personalul din instituție despre aplicarea Procedurii și subiecte relevante în acest context (număr de ședințe sau seminare, număr de cadre didactice și nondidactice informate/ instruite, tematici discutate, informarea privind modificări în cadrul legal ș.a.)
8. Existența în planificarea strategică și de scurtă durată a activităților de prevenire a violenței
9. Informații de la cadre didactice și copii despre calitatea/ eficiența activităților din plan (de ex., cum i-a ajutat pe copii să-și dezvolte competențele relevante pentru a preveni violența sau a depăși situațiile de risc)
10. Existența unui sistem de evidență și monitorizare a copiilor din grupul de risc (cum se urmărește evoluția lor, cine se ocupă de aceasta, cum sunt organizate activitățile de prevenire secundară)
11. Evidența și analiza eficienței orelor desfășurate la dirigenție, educație civică ș.a. care abordează subiecte relevante pentru prevenirea abuzului și neglijării
12. Corespunderea regulilor și obligațiilor elevilor din Regulamentele școlare cu diferite etape de vârstă, statutul de elev și drepturile copilului
13. Existența în regulamentele școlare a unui sistem de sancțiuni care respectă demnitatea copiilor și familiilor lor, sunt raportate la gravitatea situațiilor și se bazează pe soluționare, nu pe pedeapsă
14. Informarea completă și obiectivă a copiilor, prin metode potrivite pentru diferite vârste, despre dreptul lor de a fi protejați de orice formă de violență, mecanismul de a depune o plîngere, instituții și servicii din comunitate relevante
15. Existența informațiilor cu caracter vizual despre abuz, accesibile pentru diferite vârste, în spațiile frecventate de copii din cadrul instituției
16. Relații deschise și constructive dintre copii, dintre copii și educatori/profesori/personal tehnic
17. Opinia copiilor despre mediul școlar și relațiile din instituție, sentimentul de siguranță al elevilor
18. Punerea la dispoziția copiilor a diferitor mijloace de raportare a cazurilor de abuz și gradul în care copiii cunosc aceste posibilități
19. Existența unui mecanism de studiere a plîngerilor din partea copiilor și eficiența acestuia (cine și cum examinează cazurile raportate de copii)
20. Informarea (inclusiv prin afișiere) și consilierea părinților cu privire la subiectul abuzului (cadrul legal, metode nonviolente de educație, servicii sociale care pot oferi suport)

1.2 Informarea și formarea angajaților instituțiilor de învățământ

Implementarea unui program de prevenire primară, secundară și terțiară a abuzului față de copii necesită informarea și formarea angajaților instituției în acest domeniu. Se recomandă ca procesul de formare să înceapă cu sensibilizarea/ instruirea directorilor adjuncți pentru educație, organizatorilor muncii educative și extrașcolare, directorilor adjuncți pentru instruire, șefilor de catedre. Formarea competențelor de comunicare nonviolentă și relaționare pozitivă este misiunea tuturor cadrelor didactice din instituția de învățământ.

- **Cadrele didactice** au nevoie să-și dezvolte competențele:
  - de analiză a factorilor care influențează climatul de violență în școală/ grădiniță și identificare a efectelor acestora asupra copiilor. Analiza multitudinii de factori implicați ajută delimitarea comportamentelor violente care sînt parte a dezvoltării copiilor, de cele determinate de experiența familială a copiilor sau de particularități individuale ale lor (cum ar fi insuficienta dezvoltare a competențelor de cooperare, gestionare a furiei, toleranța scăzută la frustrare ș.a.);
  - de conștientizare a situațiilor școlare cu potențial să determine comportamente violente din partea elevilor. Printre situațiile generate de modul defectuos de administrare a procesului educațional sînt: lipsa de transparență în evaluare, utilizarea notei mici la disciplină pentru a sancționa comportamente nedorite, atitudini discriminative și marginalizarea unor elevi, modul nonparticipativ de a organiza învățarea, încurajarea competiției între elevi în detrimentul comunicării și cooperării etc.;
  - de recunoaștere a semnelor/ simptomelor diferitor tipuri și forme de violență față de copii;
  - de manifestare a unei atitudini respectuoase față de toți membrii comunității școlare, inclusiv față de experiențele diverse ale copiilor. Tot ce se întîmplă în unitatea de învățământ trebuie să consolideze atmosfera prietenoasă și cooperantă. Prin simpla existență a regulamentului școlar sau a curriculum-ului care abordează proactiv fenomenul violenței nu se vor obține rezultatele dorite. Copiii și adulții au nevoie să trăiască în mod practic într-un mediu nonviolent;
  - de elaborare a planurilor de răspuns la situațiile de violență, bazate pe specificul de manifestare a violenței în instituția de învățământ, care să implice copiii și părinții/ îngrijitorii acestora în depășirea dificultăților. Cadrele didactice trebuie să ia decizii legate de diferite incidente care au loc în școală și în spațiile aferente, precum și în situațiile cînd copiii sînt abuzați în familiile lor;
  - de colaborare în cadrul instituției, precum și cu alți specialiști, în procesul cercetării circumstanțelor fiecărui caz concret, luării deciziilor, elaborării și ajustării acțiunilor de intervenție și asistare a copiilor și adulților implicați în situații de abuz și neglijare;
  - de organizare a activităților de prevenire cu copiii și cu părinții/ îngrijitorii acestora, reieșind din nevoile, interesele și problemele cu care se confruntă;
  - de respectare a principiilor etice în toate activitățile de prevenire și intervenție întreprinse, inclusiv: confidențialitate care să nu împiedice raportarea cazurilor de abuz al copilului, primarea interesului superior al copilului în toate deciziile și acțiunile întreprinse, tratarea imparțială a fiecărui caz de abuz, cu examinarea tuturor circumstanțelor și a situației părților implicate.
- **Personalul auxiliar/ nondidactic și tehnic** al instituției de învățământ trebuie:
  - informat cu privire la responsabilitățile pe care le are referitor la identificarea, raportarea, intervenția în situațiile de violență observate în mediul educațional în timpul și după programul instituției, în activitățile curriculare și extracurriculare, inclusiv în cămine și spațiile aferente instituției;
  - instruit/ pregătit să aplice tehnici de comunicare care respectă demnitatea copiilor, într-un limbaj accesibil acestora etc.

1.3 Asigurarea securității încăperilor și locurilor aferente instituției de învățământ

Măsurile care contribuie la crearea unui mediu educațional sigur și prietenos pentru copii se referă la asigurarea securității încăperilor, terenurilor și locurilor aferente instituției de învățământ:

▪ **Infrastructură și condiții fizice adecvate**

- Limitarea intrărilor folosite în clădirea instituției de învățământ, pentru o supraveghere mai bună a acestora. Asigurarea supravegherii tuturor intrărilor în clădirea instituției, a calității și siguranței lacătelor la toate ușile, pentru a evita deschiderea lor din exterior.
- Menținerea în condiții potrivite, pentru ca sănătatea și integritatea copiilor să nu fie pusă în pericol, a sălilor de clasă, holurilor, laboratoarelor, sălilor de sport, vestiarelor, cantinei și altor încăperi din instituția de învățământ (curățenie, iluminare, aerisire/ ventilare, căldură pe timp de iarnă).
- Corespunderea mobilierului și echipamentelor (sport, destinat lecțiilor de educație tehnologică, fizică și chimie) utilizate de copii vârstei acestora și normelor igienice și de funcționare. Repararea imediată a mobilierului, ușilor și a echipamentelor defecte, pentru prevenirea accidentărilor.
- Rezervarea unui spațiu special destinat recreațiilor și activităților de odihnă pentru copii, amenajat pentru diferite vârste (arbori și arbuști, bănci, spațiu pentru plimbări, jucării, jocuri de masă), pentru a evita jocurile violente sau producerea actelor de violență din lipsă de ocupație.
- Asigurarea veceurilor separate pentru profesori, fete și băieți, iar în interiorul acestora instalarea cabinelor cu uși, cu scopul de a proteja intimitatea copiilor. Dotarea veceurilor cu lavoare, apă curentă și săpun. Dacă veceurile pentru copii nu se află în clădire, ele trebuie amplasate cât mai aproape de aceasta, respectând normele sanitaro-igienice, pentru a putea fi ușor utilizate de fiecare dată când este nevoie, fără a lua mult timp din ore sau pauze, a nu pune în pericol sănătatea copiilor iarna și a fi în vizorul adulților, cu scopul de a evita apariția intimidărilor între copii.

▪ **Modul de organizare a programului/ activităților instituției de învățământ**

- Restricționarea accesului vizitatorilor în clădirea instituției de învățământ, supravegherea intrărilor în clădire pe timpul lecțiilor și a pauzelor, dacă e cazul, controlul prin supraveghere video.
- Desemnarea zilnică a unui angajat responsabil de monitorizarea persoanelor care vizitează instituția. Persoanele care au intrat în instituție sînt înregistrate într-un registru de evidență a vizitatorilor cu indicarea numelui și prenumelui vizitatorului, persoana vizitată, ora intrării și ora ieșirii. Persoanele care vizitează instituția vor purta pe toată durata vizitei ecusonul cu inscripția „vizitator”.
- Organizarea supravegherii permanente a incintei școlii/ grădiniței pe perioada lecțiilor și în pauze, pentru evitarea oricăror accidente sau evenimente nedorite. Supravegherea trebuie să fie realizată prin serviciul cadrelor didactice sau a membrilor personalului auxiliar, fără implicarea copiilor. Dacă se consideră necesar, anumite spații pot fi supravegheate cu ajutorul unor camere video. Astfel de soluții sînt uneori necesare, însă ele sînt eficiente doar împreună cu alte eforturi de ameliorare a ambianței școlare.
- Supravegherea spațiilor în care intimidările și hărțuirile între copii au loc frecvent (vestiare, subsol, veceu, coridoare întunecoase, spații de depozitare ș.a.). Dacă este necesar, includerea în regulamentele instituției a prevederilor cu referire la comportamentele așteptate de la elevi atunci când se află în aceste locuri.
- Organizarea alimentației copiilor la cantină și a deplasării copiilor pe coridoare în funcție de program și flux al elevilor, pentru a evita busculadele, intimidarea copiilor mici de către cei mari și alte incidente cu potențial violent.

- **Gestionarea spațiului aferent instituției de învățământ și cunoașterea riscurilor prezentate de locurile din apropierea acesteia**
- Asigurarea ordinii și siguranței copiilor în căminele instituției de învățământ, inclusiv pe perioada de noapte.
- Asigurarea curățeniei și siguranței terenurilor aferente instituției de învățământ și a protecției copiilor față de locurile din apropiere, potențial periculoase (amplasarea de pubele, protecția față de câini vagabonzi, îngrădirea accesului la stâlpi de înaltă tensiune, șosele, parcuri, construcții în desfășurare sau abandonate, râpi sau alte locuri care prezintă pericole).
- Asigurarea unei bune vizibilități a locurilor aferente instituției (curtea și spațiul de după clădire, terenul de sport, spațiile verzi, veceurile, dacă acestea sunt amplasate în afara clădirii instituției ș.a.) care sînt frecventate de către copii și în care pot avea loc diverse incidente care implică violență.
- Luarea măsurilor necesare pentru asigurarea protecției copiilor în cazul funcționării în apropierea unității de învățământ a agenților economici care comercializează țigări și băuturi alcoolice.
- Cunoașterea percepției copiilor despre siguranța cartierului, împrejurimilor instituției de învățământ, a drumului spre și de la instituție. Organizarea transportării copiilor dacă instituția de învățământ se află la distanță mare de casele copiilor sau calea parcursă de aceștia prezintă riscuri pentru integritatea lor.
- Asigurarea transportării copiilor spre și de la instituția de învățământ sau în cadrul organizării altor activități în afara acesteia (excursie, festival, concurs) în condiții de siguranță, atât din punct de vedere tehnic, cât și emoțional.

1.4 Punerea la dispoziția copiilor a mijloacelor de depunere a plîngerilor/ raportare a cazurilor de abuz, neglijare, trafic, exploatare

- Copiii și tinerii trebuie să cunoască **coordonatorul** activităților de prevenire, identificare, raportare, referire și asistență în cazurile de abuz față de copii, psihologul, asistentul social și **instituțiile/ serviciile din comunitate** la care pot apela atunci cînd întîlnesc o dificultate, devin victime ale abuzului, neglijării, exploatării, traficului sau suspectează că un alt copil trece prin asemenea experiențe. Este necesară asigurarea accesului tuturor copiilor la adrese și numere de telefon ale serviciilor respective.
- Organizarea activităților de **informare a copiilor** de către cadrele didactice și psihologul școlar despre **importanța pentru securitatea lor să comunice** unui adult din instituție situațiile de pericol întîlnite în cadrul instituției de învățământ sau în afara acesteia, conflictele pe care nu reușesc să le rezolve independent, asistarea la situații de abuz și intimidare și alte dificultăți cu potențial violent.
- Pentru ca acest lucru să se realizeze în practică, este nevoie ca între copii și colaboratorii instituției să existe **relații de încredere**, copiii să aibă convingerea că vor fi ascultați, crezuți și luați în serios, toate cazurile vor fi cercetate nepărtinitor și nu vor suporta consecințe negative dacă vor raporta asemenea cazuri.
- Copiii trebuie să știe că se pot adresa **oral, direct sau prin telefon, sau în scris**, ori de cîte ori se simt amenințați, intimidați, abuzați verbal sau fizic de semenii sau adulți, dirigintelui, unui alt profesor în care au încredere, psihologului, coordonatorului sau directorului instituției. Sesizarea despre cazurile de abuz poate avea loc atît **în timpul orelor**, cât și pe perioada **recreațiilor, activităților extracurriculare** sau altor evenimente organizate în școală sau în afara ei.
- Printre **modalitățile de sesizare** recomandate să fie puse la dispoziția copiilor și tinerilor ar fi:

- cutie pentru bilețele anonime;
  - chestionare anonime despre atmosfera din școală, relațiile cu profesorii și colegii, dificultăți pe care le întâlnesc în instituție, în familie și în alte medii;
  - încurajarea grupurilor de inițiativă ale copiilor și tinerilor care activează în cadrul școlii/ comunității să colecteze, prin discuții de la egal la egal cu colegii, informații cu referire la situații dificile sau de abuzuri trăite de aceștia (copiii implicați în activități de voluntariat, care au o anumită pregătire în ceea ce privește drepturile copilului și serviciile responsabile de protecția copilului, ar putea de asemenea să informeze colegii lor, respectând confidențialitatea și alte aspecte etice, la ce specialiști pot apela și să-i încurajeze să o facă în special în cazurile cu risc sporit pentru securitate);
  - o adresă de email, număr de telefon mobil (pentru sunete și SMS) destinate special raportării cazurilor de abuz, mijloace care vor fi administrate de coordonator.
- **Adaptarea la specificul vârstei copiilor** și modul în care este organizat procesul de educație a modalităților de raportare în instituțiile de educație timpurie și preșcolare: capacități reduse de analiză a experienței și exprimare verbală a situațiilor de abuz sau cu risc de abuz, cerc restrâns de adulți cu care intră în contact direct ș.a.
  - Copiii și tinerii trebuie să **cunoască la general procedurile de analiză și reacționare la plîngerile** din partea lor (cine este persoana care colectează toate sesizările, cât de des este deschisă cutia cu bilețele (ceea ce se recomandă să fie făcut zilnic), cine și cum analizează informațiile din chestionare, unde se păstrează aceste date și cine are acces la ele, în ce situații sînt informați părinții despre cazurile de abuz ș.a.).
  - Toate cazurile sesizate de copii și tineri trebuie să fie examinate și soluționate, iar evoluția lor – **monitorizată**. Copiii trebuie să fie informați, cât de repede posibil, despre faptul că sesizarea lor este în proces de examinare și despre rezultatele acesteia.

II. ORGANIZAREA ACTIVITĂȚILOR DE PREVENIRE A VIOLENȚEI ÎN CADRUL INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÎNT

2.1 Activități de prevenire primară adresate copiilor

Toate activitățile desfășurate în instituția de învățămînt care au ca scop diminuarea factorilor de risc pentru copii și adulți de a deveni victime sau autori ai violenței și consolidarea factorilor care îi protejează față de asemenea situații, contribuie la reducerea violenței. Acțiunile de prevenire primară sînt adresate tuturor elevilor și urmăresc oferirea de informații și dezvoltarea de abilități de bază și atitudini cu referire la problema violenței și consecințele acesteia.

Pachetul minim conține următoarele competențe:

- Competența de autocunoaștere și cunoaștere a celor din jur
- Competența de a gestiona emoțiile
- Competența de a înțelege emoțiile altora
- Competența de gîndire critică
- Competența de a gîndi pozitiv
- Competența de comunicare asertivă
- Competența de a spune „Nu” în diferite situații
- Competența de soluționare a problemelor pe cale pașnică
- Competența de anticipare a consecințelor

- Competența de informare (selectare, prelucrare, transmitere a informației)
- Competența de a învăța din propria experiență și din experiența celor din jur
- Competența de a delimita comportamentele violente de cele accidentale
- Competența de autoapărare
- Competența de a solicita ajutor de la persoane responsabile
- Competența de a lua decizii potrivite/ sigure
- Competența de a stabili, menține și rupe relațiile ș.a.

Sugestii privind conținutul activităților

- Predarea în instituția de învățământ a **drepturilor copilului** în general și drepturilor la protecție față de abuzuri, neglijare, exploatare în special, contribuie la asigurarea unui cadru securizant de dezvoltare a copiilor, a unui mediu nonviolent, în care sînt dezvoltate relații constructive între toți membrii comunității școlare.
- Cunoștințele și competențele dezvoltate copiilor în cadrul **disciplinelor școlare** conform curriculumului, în special la orele de educație civică și dirigenție, și prin activitățile extracurriculare, trebuie să aibă **caracter proactiv**, adică să-i învețe modalități nonviolente de comportare în diverse situații, inclusiv cele cu potențial de violență. Astfel, apariția cazurilor de violență este prevenită datorită setului minim de abilități sociale pe care și le dezvoltă fiecare copil și pe care le aplică în diferite medii și circumstanțe de viață, în funcție de contextul concret în care trăiește.
- Organizarea **activităților care abordează deschis și constructiv orice diferență dintre oameni** care ar putea sta la baza violenței și intimidării (cum ar fi: sexul, apartenența etnică sau religioasă, situația financiară a familiei, reușita școlară, starea sănătății sau apartenența la orice grup minoritar sau care nu are o imagine socială favorabilă). Promovarea la nivel de comportament și atitudini a valorilor care reduc inegalitatea și distanța socială dintre diferite grupuri din școală și comunitate va contribui la coeziune și respect pentru diversitate.
- **Informarea** copiilor despre diverse **manifestări ale violenței**, pentru a putea recunoaște situațiile de abuz sau de risc, despre **consecințele** abuzului, neglijării și exploatării, **modalități de raportare** a cazurilor în care devin victime ale violenței sau suspectează că un alt copil trece prin asemenea experiențe. Elevii trebuie să cunoască coordonatorul activităților de prevenire, identificare, raportare, referire și asistență în cazurile de abuz față de copii și instituțiile/ serviciile din comunitate la care pot apela atunci cînd întîlnesc o dificultate.
- Dezvoltarea rapidă și accesul larg la tehnologii informaționale a creat un nou mediu, cel virtual, în care se produc intimidări și abuzuri față de copii atît în spațiul școlar, cît și în afara acestuia. În acest context, **copiii au nevoie de abilități de auto-protecție față de riscurile conexe comunicării prin telefoane mobile și Internet:** analiză critică a informațiilor, respectarea unor reguli pentru siguranța personală (de ex., a nu oferi date personale despre tine și familia ta, a nu posta fotografii care te pot face vulnerabil) etc.
- Includerea în programul de prevenire primară a subiectelor cu referire la rolul martorilor incidentelor violente în raportarea cazurilor, oferirea ajutorului victimelor abuzului și susținerea copiilor mai vulnerabili este una dintre strategiile care contribuie și la asistența victimelor.

Sugestii privind organizarea activităților de prevenire primară

- Dezvoltarea abilităților sociale trebuie să fie un **proces continuu de exersare**, care se desfășoară în spirală, la diferite etape de vîrstă a copiilor. Același domeniu de competențe

necesare pentru prevenirea violenței trebuie abordat cu regularitate la diferite vârste ale aceluiași elev, astfel încât aplicarea competențelor deja formate să fie sprijinită, iar noile cunoștințe și abilități propuse elevilor să corespundă nevoilor lor reale de dezvoltare.

- Este necesar ca activitățile educative să fie organizate într-un mod care asigură **punerea în practică a competențelor obținute**, la început în mediul sigur și organizat al clasei/școlii, împreună cu un profesor, după care, din ce în ce mai des, într-o manieră autonomă. Abordarea episodică sau teoretică a subiectelor legate de violență nu este eficientă.

De exemplu, elevii **învață la clasă** diferite modalități de a soluționa constructiv un conflict, descoperă avantajele acestora în funcție de situația concretă, se plasează în rolurile ambelor părți, încearcă să înțeleagă cum se simt acestea ș.a. Cu ajutorul dirigintelui, copiii analizează neînțelegeri **reale** care au loc în experiența unor elevi, a clasei sau școlii, fiind încurajați să aplice tehnicile nonviolente în soluționarea acestora (de pildă, prin joc de rol). Atunci când se confruntă cu situații similare, în cadrul școlii sau în afara acesteia, copiii și tinerii pun în **aplicare** competențele formate. În acest context, este important ca ei să aibă posibilitatea de a **reflecta** periodic asupra experienței lor reale, ceea ce ajută și cadrul didactic să asigure utilitatea activităților educative.

- Natura și complexitatea cunoștințelor oferite și competențelor formate elevilor trebuie să corespundă **particularităților de vârstă** ale copiilor, specificului **proceselor de grup** din fiecare clasă de elevi (nivel de încredere și coeziune, grad de cunoaștere interpersonală, prezența abilităților de relaționare etc.) și **nivelului de maturitate** al copiilor.

Gradul de maturitate al copiilor este un aspect important pentru planificarea activităților educative de prevenire a violenței. Capacitățile copilului sînt în continuă evoluție, vârstele la care diferiți copii ating un anumit grad de maturitate fizică, emoțională și intelectuală variază. Dezvoltarea competențelor copilului depinde de contextul în care trăiește și modul în care este încurajat/ stimulat să devină competent. Copiii trec printr-un proces continuu de schimbare, în decursul căruia ajung să stăpînească treptat niveluri tot mai complexe de gândire și acțiune, avansînd spre autodeterminare și maturitate. Activitățile educative desfășurate de instituția de învățămînt trebuie să se bazeze pe nivelul de cunoștințe și abilități ale copiilor și să-i sprijine să-și dezvolte noi competențe, oferind multiple oportunități de exersare a acestora, precum și un climat de încredere pentru un proces de învățare eficient.

- Formarea de competențe se realizează prin **strategii didactice activ-participative** (de ex., tehnici de grup, joc de rol, elaborare de postere/ hărți/ proiecte, studii de caz, tehnici care se bazează pe luarea de poziție și exprimarea viziunilor proprii etc.).
- Utilizarea diferitor stiluri de predare și a metodelor interactive contribuie la crearea unui **climat de încredere în care** diferiți copii cu experiențe variate se simt valorizați și în siguranță. Acest mediu suportiv este important în special pentru copiii care au dificultăți de exprimare și integrare a experiențelor personale legate de abuz. Fiind susținuți să conștientizeze și să reflecteze asupra experienței proprii, copiii sînt ajutați să depășească anumite trăiri dificile și să-și consolideze încrederea și stăpînirea de sine.
- Activitățile și metodele utilizate trebuie să valorifice **experiența reală a copiilor**. Prin asocierea informațiilor și abilităților noi cu situațiile concrete din viața clasei/ școlii/

comunității (mici incidente care se produc în mod firesc în mediul copiilor), este facilitată însușirea competențelor și creșterea încrederii de practicare a acestora.

- Diversificarea, în **conformitate cu interesele copiilor și tinerilor, a activităților extracurriculare** oferite de instituția de învățământ contribuie la crearea de oportunități constructive pentru autoafirmare, stabilire de relații pozitive cu semenii, consolidare a respectului de sine și respectului pentru diversitate, petrecere a timpului liber într-un mod util.
- Implicarea **partenerilor educaționali** în informarea copiilor/ elevilor în domeniile care necesită pregătire specială, cum ar fi cadrul legal, aspecte medicale ș.a. Asigurarea corespunderii cu politica instituției școlare de protecție a copilului a mesajelor promovate și strategiilor de lucru utilizate de reprezentanții altor instituții.

2.2 Activități de prevenire primară adresate părinților/ reprezentanților legali/ îngrijitorilor

Programele de educație parentală constituie o parte importantă a activității de prevenire primară a violenței față de copii.

- Părinții/ îngrijitorii copiilor trebuie să beneficieze de informații care să contribuie la **creșterea nivelului de conștientizare** referitor la problema violenței, neglijării, exploatării și a consecințelor tuturor formelor de abuz asupra sănătății și dezvoltării copilului.
- Părinții/ îngrijitorii necesită activități de informare despre drepturile copilului în general și **drepturile copilului de a fi protejați de orice formă de abuz** în special și alte prevederi ale legislației naționale în domeniul abuzului față de copii.
- **Rolul fiecărui cetățean adult de a raporta cazurile suspectate sau cunoscute de abuz** și maltratare a copiilor **trebuie** să fie unul dintre subiectele abordate în lucrul cu părinții/ îngrijitorii, care **trebuie** informați și despre modalitățile de sesizare a cazurilor de abuz a copiilor pe care le cunosc sau le presupun (să le comunice oral, la telefon sau direct, ori în scris, în mod anonim sau nu, coordonatorului activității de prevenire, identificare, raportare, referire și asistență în cazurile de abuz față de copii sau oricărui colaborator al instituției de învățământ).
- Prevederile regulamentelor instituției de învățământ privind identificarea, raportarea, referirea și asistența cazurilor de abuz față de copii **trebuie** aduse la cunoștința părinților și îngrijitorilor copiilor. Aceștia **trebuie** informați despre **obligativitatea** tuturor colaboratorilor instituției de învățământ **de a raporta** cazurile suspectate de abuz a copilului și **de a întreprinde măsuri** necesare pentru protecția și asistența copilului.
- Este important ca prin acțiunile adresate familiilor elevilor, instituția de învățământ să pună **accent pe oferirea de sprijin și asistarea părinților și îngrijitorilor** în sarcina lor de creștere a copiilor și să nu se urmărească doar aspecte ce țin de rezultatele școlare sau depistarea cazurilor de maltratare a copiilor. Părinții vor fi motivați să se implice în activitatea unității de învățământ dacă vor fi tratați ca persoane valoroase, cu experiență, care au resurse interioare pentru a se descurca în situațiile dificile.
- Printre **tematicile** care îi ajută pe părinți să-și **îndeplinească responsabilitățile în educația copiilor** sînt: caracteristici ale diferitelor vârste ale copiilor și așteptările pe care le pot avea părinții față de aceștia; nevoile copiilor pentru o dezvoltare deplină a potențialului personal; tehnici de comunicare cu copii la diferite vârste; munci pe care copiii le pot îndeplini și munci care dăunează sănătății și dezvoltării lor; servicii din comunitate care oferă sprijin părinților în educația și îngrijirea copiilor; metode de disciplinare pozitivă, nonviolentă a copilului, care îl ajută să învețe comportamentele dorite și așteptate de părinți într-un mod echilibrat din punct de vedere emoțional și social, respectînd demnitatea copilului; consecințele pedepsei corporale; activități comune care favorizează relațiile apropiate (cum ar fi, lectura în doi, suport în pregătirea temelor, jocuri în familie).

- Printre **strategiile** recomandate instituțiilor de învățământ **pentru implicarea părinților/ îngrijitorilor** în viața școlii sînt: ședințele cu părinții și îngrijitorii, grupurile/ cluburile de discuții, întîlnirile cu diverse tematici, scrisorile de informare despre situația copilului sau diverse evenimente organizate în școală, consilierea individuală și de grup, întîlniri între directorul instituției de învățământ și părinți, ședințe de informare pentru părinții noilor elevi.
- **Eficiența activităților** adresate părinților este determinată de mai mulți **factori**: planificarea lor în baza nevoilor exprimate de părinți, prezentarea activităților în calitate de suport (nu de pe poziții de superioritate) pentru părinți în rolul acestora de educatori și îngrijitori primari ai copilului, caracterul sistematic al activităților.
- Unii părinți au nevoie de un **ajutor suplimentar** pentru a lua parte la întîlnirile și ședințele organizate în instituția de învățământ (transport, ajutor în îngrijirea altor copii, prezentarea informațiilor în limba lor de origine sau într-o formă accesibilă etc.). **Vizitarea** periodică a copiilor și părinților/ îngrijitorilor la domiciliul acestora și **comunicarea prin mijloacele moderne** (telefon, Internet) cu părinții care din anumite motive nu participă la ședințe sînt modalități prin care cadrele didactice pot menține legătura cu aceste persoane.

2.3 Prevenirea secundară a abuzului față de copii

Activitățile de prevenire secundară a violenței se referă la acțiunile și măsurile luate de instituțiile de învățământ pentru a oferi sprijin copiilor din grupuri cu risc sporit de a deveni victime ale violenței sau de a manifesta comportament violent. O parte dintre activitățile de prevenire secundară sînt similare cu cele prevăzute în cadrul prevenirii primare, dar sînt destinate familiilor și copiilor aflați în situații de risc. Prevenirea secundară are ca scop identificarea timpurie a factorilor de risc și prevenirea riscurilor de maltratare sau neglijare a copiilor.

- Copii și adolescenți care trăiesc în familii în care au loc diferite forme de abuz sau neglijare, se consumă substanțe dăunătoare, familii cu un părinte, cu venituri reduse, cu mulți copii, în care unul sau ambii părinți sînt plecați peste hotare ș.a. au trecut sau trec prin experiențe de viață dificile, care le-a afectat dezvoltarea emoțională și socială. Pentru mulți dintre acești copii, programul de prevenire primară poate să nu fie suficient și ei să aibă nevoie de un ajutor suplimentar în acest domeniu. Instituția de învățământ are sarcina să organizeze **activități suplimentare sau diferențiate** prin care să le fie formate anumitor copii abilități care să-i ajute să aibă comportamente constructive (cum ar fi, gestionarea furiei sau afirmarea de sine) și să li se ofere suport emoțional, prin activități de consiliere individuală și de grup.
- **Toți colaboratorii** instituției de învățământ pot contribui la identificarea copiilor și tinerilor în situație de risc privind abuzul. **Rolul profesorilor și diriginților** de descoperire a unor semne evocatoare ale unui eventual abuz este esențial în acest context, datorită faptului că sînt într-o comunicare permanentă cu copiii, au numeroase ocazii să-i observe din punct de vedere fizic și comportamental și să studieze situațiile de violență trăite de copii.
- Următoarele **semne indică vulnerabilitatea** unui copil de a deveni victimă sau autor și sînt importante pentru **identificarea timpurie** a riscului de producere a unui abuz sau agravare a situației copilului: absenteismul, relațiile reci sau dificile dintre copii și părinți, inclusiv hiperprotecția din partea acestora, conflictele dese cu semenii sau adulții, izolarea, lipsa unui sentiment de încredere în sine sau de apartenență la comunitatea școlară, impulsivitatea și lipsa controlului emoțional, subdezvoltarea abilităților de rezolvare a problemelor etc.
- **Orice suspiciune** a angajaților instituției de învățământ legată de iminența producerii unei situații cu risc de maltratare a unui copil, produsă în incinta sau în afara instituției, trebuie discutată cu coordonatorul activităților în domeniu din instituția de învățământ, pentru a întreprinde la timp acțiuni care vor contribui la limitarea factorilor de risc și abordarea primelor semne astfel încît să fie evitată producerea abuzurilor.

Particularitățile specifice ale copiilor victime sau potențiale victime ale abuzului, neglijării, exploatării, traficului impun necesitatea utilizării de către cadrele didactice a unor abilități de **observare**. În comunicarea cu copilul care a trăit experiența unui abuz grav, în școală sau în afara acesteia, trebuie să se acorde atenție următoarelor și altor **semne**:

- copilul evită contactul vizual;
- copilul nu vorbește sau cuvintele nu sînt coerente;
- copilul manifestă reacții bizare, ciudățenii;
- copilul manifestă comportamente repetitive sau stereotipe;
- copilul are atracție sau teama față de anumite zgomote, gusturi, mirosuri, obiecte;
- copilul efectuează mișcări lipsite de sens;
- copilul inversează prenumele;
- copilul evită jocurile cu semenii;
- copilul manifestă crize de furie, angoasa, expresivitate mimică absentă, redusă sau inadecvată contextului.

- Includerea în programul de prevenire primară a subiectelor cu referire la **rolul martorilor** incidentelor violente în raportarea cazurilor, oferirea ajutorului victimelor abuzului și susținerea copiilor mai vulnerabili este una dintre strategiile care contribuie și la asistența victimelor.

2.4 Prevenirea terțiară a abuzului față de copii

Prevenirea terțiară a abuzului față de copii constă în ajutorul individualizat și intensiv pentru copii care au trăit experiența unui abuz. De regulă, acești copii și familiile lor se confruntă cu mai multe probleme serioase și durabile, depășirea cărora necesită participarea unei echipe de specialiști. Prin activitățile de prevenire terțiară, cadrele didactice urmăresc scopul de a reduce posibilitățile de repetare a situației de abuz, precum și a diminua consecințele acesteia asupra copilului.

- În cazul identificării unei situații de abuz sau neglijare a copilului în familie, cadrul didactic devine parte a rețelei care îi oferă sprijin copilului și familiei acestuia, **colaborînd** cu coordonatorul din instituție și cu alți specialiști **la toate etapele de asistență** a copilului și familiei acestuia.
- Colaboratorii instituției de învățămînt, în mod special cadrele didactice și psihologul, trebuie **să continue monitorizarea situației copilului** care frecventează școala și să comunice coordonatorului orice îngrijorare pe care o au sau nevoie de intervenție/ asistență a copilului.
- **Comunicarea și colaborarea** dintre cadrele didactice, psihologul școlar și managerii instituției de învățămînt cu referire la situația unui copil afectat de abuz (în calitate de victimă, autor, martor) și evoluția acestei situații este esențială pentru a coordona acțiunile și a adopta o strategie unificată de acțiune, cu abordare individualizată a fiecărui caz.
- **Copiii implicați într-o situație de abuz în mediul școlar** trebuie îndepărtați imediat din zona de conflict, intervievați de un profesor pentru cunoașterea în detaliu a circumstanțelor cazului, informație care va fundamenta deciziile luate în scopul abordării situației concrete.
- Este important ca în situațiile de abuz cadrele didactice să identifice, să cerceteze circumstanțele în care s-a produs, să abordeze și, dacă este necesar, să sancționeze conform regulamentelor instituției, **orice act de violență** între elevi (bătăi, loviri, îmbrînciri,

tachinări, intimidări, amenințări ș.a.). Aceasta constituie atât pentru victime cât și pentru autori un puternic mesaj despre faptul că în instituția de învățământ nu este acceptată nici o formă de abuz.

- **Trebuie să se acorde o atenție** deosebită situației copilului în clasă. Cadrele didactice vor supraveghea copilul respectiv în timpul orelor și la recreații, pentru a observa modul în care relaționează cu semenii. Organizarea activităților de învățare în grupuri mici de lucru, individualizarea sarcinilor de învățare, abordarea cu atenție a unor subiecte cu mare încărcătură emoțională, oferirea de sarcini la alegere, stabilirea unor reguli de lucru și comunicare la clasă prin care să fie evitată expunerea copiilor ș.a. sînt modalități prin care copilului cu experiență de abuz i se poate oferi sprijin și sentimentul că este protejat.
- Experiența abuzului poate reduce performanțele școlare ale copilului. Cadrele didactice, cu suportul psihologului, trebuie **să adapteze cerințele și programul** propuse copilului, așa încît să se asigure că îi este oferit un mediu sigur, în care să se simtă acceptat, înțeles, protejat, este implicat în activități care îi sînt utile, își poate doza eforturile, rezultatele sale sînt apreciate, fără a se pune accent pe reușita școlară sau alte caracteristici care stimulează competiția dintre copii.

III. IDENTIFICAREA, ÎNREGISTRAREA ȘI INTERVENȚIA ÎN CAZURILE DE ABUZ, NEGLIJARE, EXPLOATARE ȘI TRAFIC AL COPILULUI

3.1 Principiile intervenției lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic

Colaboratorii instituției de învățământ au sarcina să intervină pentru a stopa orice caz de abuz a copilului, întîlnit în instituție sau în afara acesteia, să sesizeze cazul și să întreprindă acțiuni care urmăresc reducerea posibilităților de repetare a situației de abuz, precum și diminuarea consecințelor acesteia asupra copilului victimă. Deoarece copiii implicați în situații de abuz, neglijare, exploatare și familiile lor se confruntă, de regulă, cu mai multe probleme serioase și durabile, asistența necesară pentru depășirea acestora impune participarea unei echipe de specialiști și respectarea mai multor principii.

- **Orice sesizare de abuz**, parvenită de la un membru al comunității, despre un copil care este sau nu elev al instituției de învățământ, trebuie **înregistrată și examinată** împreună cu coordonatorul din instituție, care va referi cazul, în funcție de natura și gravitatea acestuia, altor servicii sau specialiști.
- În cazul identificării unei situații de abuz sau neglijare a copilului în familie, cadrul didactic devine parte a rețelei care îi oferă sprijin copilului și familiei acestuia, **colaborînd** cu coordonatorul din instituție și cu alți specialiști **la toate etapele de asistență** a copilului și familiei acestuia.
- Colaboratorii instituției de învățământ, în mod special cadrele didactice și psihologul, trebuie **să continue monitorizarea situației copilului** care frecventează școala și să comunice coordonatorului orice îngrijorare pe care o au sau nevoie de intervenție/ asistență a copilului.
- **Comunicarea și colaborarea** dintre cadrele didactice, coordonator, psihologul școlar și managerii instituției de învățământ cu referire la situația unui copil afectat de abuz (în calitate de victimă, autor, martor) și evoluția acestei situații este esențială pentru a coordona

acțiunile și a adopta o strategie unificată de acțiune, cu abordare individualizată a fiecărui caz.

- **Copiii implicați într-o situație de abuz în mediul școlar** trebuie îndepărtați imediat din zona de conflict, intervievați de un profesor pentru cunoașterea în detaliu a circumstanțelor cazului, informație care va fundamenta deciziile luate în scopul abordării situației concrete.
- Este important ca în situațiile de abuz cadrele didactice să identifice, să cerceteze circumstanțele în care s-a produs, să abordeze și, dacă este necesar, să sancționeze conform regulamentelor instituției, **orice act de violență** între elevi (bătăi, loviri, îmbrânciri, tachinări, intimidări, amenințări ș.a.). Aceasta constituie atât pentru victime cât și pentru autori un puternic mesaj despre faptul că în instituția de învățământ nu este acceptată nici o formă de abuz. Trebuie anunțați părinții sau îngrijitorii tuturor copiilor implicați în situația de violență și ținuți la curent în ceea ce privește strategia instituției elaborată pentru asistența victimei și autorului.
- **Copilul** care a suferit o formă gravă de abuz trebuie **informat** într-un limbaj accesibil de către coordonator sau un alt colaborator al instituției de învățământ, cu care copilul are o relație de încredere, despre acțiunile care sînt/ urmează să fie întreprinse pentru a-i oferi suport și protecție.

3.2 Examinarea cazurilor de violență în cadrul instituției de învățământ (p. 6.4 și p. 8 din Procedură)

Grupul de lucru intrașcolar este un grup de specialiști din cadrul instituției din componența căruia pot face parte cadre didactice care cunosc bine particularitățile de dezvoltare și creștere ale copiilor în general, și ale copiilor implicați într-un caz concret, în particular, psihologul școlar, reprezentanți ai echipei manageriale.

Activitatea Grupului de lucru intrașcolar este ghidată de coordonatorul activităților de prevenire, identificare, raportare, referire și asistență în cazurile de abuz față de copii (în continuare - coordonator), care, în funcție de forma de abuz sesizată, convoacă un grup de lucru intrașcolar pentru examinarea cazului. Componența nominală a Grupului de lucru intrașcolar poate fi aceeași pe parcursul unei perioade mai îndelungate de timp, de exemplu, timp de un an școlar, dar poate fi diferită, în funcție de cazurile care vor fi examinate. Directorul instituției, la propunerea coordonatorului, desemnează prin ordin componența Grupului de lucru intrașcolar pentru un an școlar sau pentru fiecare caz în parte.

După caz, instituțiile pot implica în soluționarea cazurilor de violență alte comisii sau echipe care s-au dovedit a fi funcționale, cum ar fi comisia multidisciplinară intrașcolară, responsabilă de asigurarea incluziunii copiilor. În acest caz, nu este necesară emiterea unui ordin.

Obiectivele Grupului de lucru intrașcolar:

- Să examineze cazurile mai puțin grave de violență față de copii (cazuri ușoare de abuz emoțional, îmbrânciri, neglijare ușoară), autorii cărora sînt atât copiii, cât și adulții, inclusiv cadrele didactice și nondidactice din instituția de învățământ;
- Să ofere suport cadrelor didactice în examinarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului și în stabilirea măsurilor ce se impun pentru soluționarea cazurilor și diminuarea fenomenului violenței;
- Să ajute elevii implicați în acte de violență să conștientizeze natura distructivă a comportamentelor violente și efectele acestora asupra propriei dezvoltări și asupra altora;

- Să le ofere siguranța și încredere elevilor că orice li s-ar întâmpla, în instituție sau în afara acesteia, există persoane și structuri la care pot apela și care vor reacționa conform prevederilor legislației în vigoare;
- Să recomande administrației instituției măsuri care contribuie la dezvoltarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice și personalului tehnic.

Organizarea activității Grupului de lucru intrașcolar

Este cunoscut faptul că nu toți angajații unei instituții pot analiza multiplele aspecte ale cazurilor de violență față de copii atât din partea semenilor, cât și din partea adulților, și lua deciziile ce se impun.

- Membrii grupului stabilesc cine va comunica separat cu copilul (copiii) pentru a clarifica circumstanțele, factorii determinanți, consecințele, precum și alte aspecte ce țin de protecția copilului.
- Membrii grupului solicită asistență din partea altor specialiști, inclusiv coordonatorul de la nivel raional/ municipal și angajați ai Serviciului de Asistență Psihopedagogică.
- În urma examinării fiecărui caz, membrii grupului elaborează/ întocmesc un **plan de intervenție** în cadrul instituției pentru toți copiii implicați (autori, victime, martori), inclusiv pentru părinții copilului, dacă este cazul. Planul de intervenție este consultat cu copilul.
- În cazurile de abuz față de copii cu implicarea angajaților instituției, grupul de lucru formulează anumite recomandări, care sînt comunicate directorului instituției. Directorul instituției decide împreună cu autorul/ autorii asupra măsurilor ce se impun pentru soluționarea cazului și prevenirea repetării cazului.
- Grupul de lucru nu aplică sancțiuni disciplinare elevilor conform prevederilor regulamentelor școlare, atribuție ce revine, după caz, managerului instituției, Consiliului profesoral sau Consiliului de administrație.
- La elaborarea și implementarea planului de intervenție, după caz, pot fi implicați și alți specialiști din afara instituției de învățămînt, precum și alte servicii sociale primare sau specializate.
- Coordonatorul informează părinții, reprezentanții legali sau îngrijitorii copilului despre cazul de abuz în care este implicat copilul și despre planul de intervenție elaborat.
- Grupul de lucru intrașcolar ține evidența proceselor verbale ale ședințelor sale.
- Grupul de lucru acordă sprijin metodologic persoanei delegate în echipa multidisciplinară și monitorizează, în baza planurilor individuale de asistență, cazurile abordate de aceasta.

Planul de intervenție în urma examinării cazului de abuz va conține următoarele elemente:

- o scurtă descriere a cazului de violență cu indicarea părților implicate, forma abuzului, factorii determinanți.
- obiectivele ce trebuie realizate/ atinse în urma realizării planului pentru autor/ i și pentru copilul/ copiii victimă/ e.
- activități recomandate pentru autor și pentru victimă (denumire, descriere pe scurt a conținuturilor și strategiilor didactice recomandate, perioada, loc etc.).
- resursele necesare pentru implementarea planului, inclusiv cine este responsabil să ofere asistență copilului și să monitorizeze planul.

Activități pe care le poate recomanda grupul de lucru intrașcolar

Grupul de lucru intrașcolar poate sugera părților implicate în cazurile de violență activități care contribuie într-un mod respectuos și nonviolent la completarea acelor goluri care au determinat manifestarea actelor de violență. Printre acestea pot fi:

- Dezvoltarea unor abilități sociale, cum ar fi, cele de comunicare și soluționare de conflicte, gestionarea emoțiilor, autoapărare etc., prin frecventarea unor cursuri/ ateliere de formare de scurtă sau de lungă durată;
- Promovarea, în clasele elevilor implicați, a unor mini-traininguri tematice care ar contribui la formarea competențelor necesare pentru depășirea situației create;
- Implicarea în activități școlare și extrașcolare care pun în valoare interesele, capacitățile și potențialul copilului sau tînărului;
- Implicarea în acțiuni de voluntariat și proiecte comunitare, pentru susținerea unor grupuri de populație sau în alte inițiative locale;
- Frecventarea unor secții sau evenimente sportive, cercuri și cluburi pe interese, tabere sau ateliere de creație;
- Jurnal de reflecție zilnică asupra propriilor comportamente și impactul acestora asupra propriei și altor persoane;
- Frecventarea unui grup de suport al semenilor;
- Stabilirea unei relații de mentorat cu un adult de încredere din instituție sau comunitate;
- Consiliere la specialiștii Serviciului de Asistență Psihopedagogică;
- Recomandă măsuri de sprijin/ asistență a copiilor implicați în comportamente care intră sub incidența legii.

3.3 Lucrul cu copiii care au fost victime sau sînt potențiale victime ale abuzului

- Crearea unui **climat de securitate** pentru copilul victimă a abuzului este primul pas necesar de întreprins. Victimele violenței au nevoie de susținere pentru depășirea trăirilor emoționale legate de incident, consolidarea stimei de sine, dezvoltarea abilităților de relaționare și rezistență la presiuni. Rolul psihologului școlar este important pentru oferirea suportului emoțional și consultarea cadrelor didactice cu referire la acțiunile necesare pentru asistența copilului.
- **Acordarea unei atenții** deosebite situației din clasă a copilului care a trăit o experiență de abuz. Cadrele didactice vor supraveghea copilul respectiv în timpul orelor și la recreații, pentru a observa evoluția stării sale emoționale și modul în care relaționează cu semenii. Organizarea activităților de învățare în grupuri mici de lucru, individualizarea sarcinilor de învățare, abordarea cu atenție a unor subiecte cu mare încărcătură emoțională, oferirea de sarcini la alegere, stabilirea unor reguli de lucru și comunicare la clasă prin care să fie evitată expunerea copiilor ș.a. sînt modalități prin care copilului cu experiență de abuz i se poate oferi sprijin și sentimentul că este protejat.

În comunicarea cu copilul victimă se recomandă să:

Folosiți un vocabular adecvat - Folosirea unui vocabular adecvat în comunicarea cu copiii are două semnificații: necesită folosirea unui limbaj pe care copiii îl pot înțelege, precum și a unui acceptabil din punct de vedere social. Cuvintele ce vor fi înțelese depind, bineînțeles, de copil, dar o regulă generală este ca profesionistul care comunică cu copilul sau părintele să utilizeze cuvinte pe care le folosește însuși copilul. De exemplu, este posibil ca un copil să nu înțeleagă cuvântul „inconfortabil”, dar poate identifica acest concept prin expresia „mă simt straniu”.

Coboriți la nivelul ochilor copilului - A coborî la nivelul ochilor copilului în timp ce vorbim cu el nu este numai un semn de respect față de el, dar permite, de asemenea, interlocutorului să măsoare gradul în care conversația este cu adevărat înțeleasă de copil.

Folosiți un ton calm - Pentru a putea comunica eficient cu copiii, trebuie să se folosească un ton calm. Copiii sînt foarte sensibili în ce privește mînia, astfel încît atunci cînd cineva ridică vocea, copiii neglijează adesea cele spuse, concentrîndu-se asupra modului în care sînt rostite cuvintele. Cînd cineva țipă, copiii se concentrează doar asupra acestui fapt. Folosirea permanentă a unui ton calm și controlat sporește eficiența comunicării cu copilul.

Folosiți un limbaj corporal potrivit - Limbajul corpului poate susține sau nega o afirmație. Spre exemplu, a spune unui copil că a fost iertat pentru o greșeală în timp ce vă încruntați și țineți mîinile încrucișate, nu va trimite un mesaj corect. În mod similar a spune copiilor că au fost neobrăzați, îmbrățișîndu-i și rîzînd, trimite, de asemenea, un mesaj ambiguu. Trebuie să se evite eventualele confuzii și să se comunice mesajele corecte, atît prin cuvinte, cît și prin acțiuni.

- Experiența abuzului poate reduce performanțele școlare ale copilului. Cadrele didactice, cu suportul psihologului, trebuie să **adapteze cerințele și programul** propuse copilului, așa încît să se asigure că îi este oferit un mediu sigur, în care să se simtă acceptat, înțeles, protejat, este implicat în activități care îi sînt utile, își poate doza eforturile, rezultatele sale sînt apreciate, fără a se pune accent pe reușita școlară sau alte caracteristici care stimulează competiția dintre copii.
- Cînd copilul comunică despre o situație în care a fost abuzat sau la care a fost martor, el are nevoie să fie **ascultat, crezut și sprijinit**. În discuția cu copilul, cadrul didactic trebuie să aibă **încredere în informațiile** pe care le primește și să nu utilizeze întrebări și observații care pun la îndoială cele relatate. Asemenea comentarii îl pot determina pe copil să nu se simtă în siguranță sau chiar să nege ce s-a întîmplat.

4.1 Lucrul cu copiii care au comportamente violente

- De cele mai multe ori, la baza unui comportament violent este o problemă cu care se confruntă copilul. Autorul are nevoie de suport pentru a **dezvolta competențe sociale** în aceeași măsură ca și victima. Cadrele didactice, în colaborare cu psihologul, trebuie să explice **consecințele** cunoscute sau previzibile ale acțiunilor violente, să **implice** copiii care manifestă comportamente violente în rezolvarea problemelor pe care le generează aceste acțiuni și să-i ajute să-și dezvolte competențele.
- Aplicarea doar a măsurilor de sancționare nu va duce la evitarea re-apariției reacțiilor violente. Prin **asistență individualizată** sau în grupuri mici, copiii predispuși la violență trebuie ajutați să învețe despre reguli, să-și crească încrederea în sine și să identifice modalități constructive de afirmare.

Mesaje - cheie care trebuie transmise unui copil atunci când el ne comunică faptul că este victimă sau potențială victimă a abuzului, neglijării, exploatării, traficului:

1. „*Eu te cred*”. Copiii foarte rar mint despre faptul că sînt abuzați. Dacă ei consideră că dumneavoastră nu-i veți crede, ei nu vă vor spune nimic. Chiar dacă ei nu vă spun imediat totul, există un motiv de ce ei n-o fac.
2. „*Ceea ce s-a întîmplat cu tine este serios și incorect*”. Copiii care nu au fost tratați bine de către părinți nu știu ce este normal și ce nu, ce este corect și ce este incorect, în termeni de comportament al adulților față de copii. Uneori persoana care abuzează sexual ar putea să spună copilului „e doar micul nostru joc” încercînd să-l facă pe copil să creadă că nu trebuie să povestească nimănui despre aceasta.
3. „*Ceea ce ți s-a întîmplat nu este vina ta*”. Copiii deseori se simt vinovați după ce au fost abuzați, însă niciodată nu trebuie făcuți să se simtă responsabili pentru abuzul comis de alții.
4. „*Este bine că mi-ai spus și nu vei fi pedepsit pentru acest lucru*”. Unii copii se simt vinovați pentru faptul că au spus cuiva, crezînd că l-au trădat pe abuzator, sau fiindu-le frică de faptul că alți adulți îi vor pedepsi pentru faptul că vorbesc despre astfel de lucruri.
5. „*Eu te voi ajuta și voi avea grijă ca tu să fii în siguranță*”. Asigurați-vă că vă țineți promisiunea. Rețineți că multor copii abuzatorul le-a spus că se vor întîmpla lucruri urîte cu ei sau cu persoanele pe care le iubesc, dacă vor spune cuiva ceva.
6. „*Eu nu pot să promit că nu voi spune nimănui despre ceea ce s-a întîmplat. Unii oameni trebuie să știe, astfel încît noi să te putem apăra, însă noi putem să stabilim împreună cui îi vom spune*”. Unii copii spun că sînteți unica persoană căreia i-au spus, și vă roagă să păstrați acest secret, însă făcînd acest lucru este imposibil de apărat copilul și de asigurat că abuzul nu se repetă. Cu toate acestea, este important să nu fie trădată încrederea copilului spunînd altora, fără a informa copilul că veți face acest lucru.

Există mai multe **bariere** care creează rezistențe în comunicarea cadrului didactic cu copilul abuzat, neglijat, exploatat, traficat. Sînt utile următoarele recomandări din perspectiva ce NU trebuie de făcut în comunicarea cu un copil victimă:

- Nu faceți morală în timpul discuției cu copilul
- Niciodată nu promiteți recompense în schimbul informațiilor oferite
- Nu obligați să vi se dea răspuns, chiar dacă știți că copilul vă minte sau ascunde ceva
- Niciodată nu întrebați copilul cum ar dori el să fie pedepsit abuzatorul
- Nu judecați niciodată răspunsurile oferite de copil, nu corectați „răspunsurile incorecte”, puteți doar să precizați, adresînd alte întrebări
- Nu arătați supărarea, iritarea, dacă discuția decurge defectuos, mai bine faceți o pauză
- Nu grăbiți copilul, dacă acesta încă nu este pregătit pentru comunicare deschisă, mai bine stabiliți o altă întrunire
- Nu întrebați copilul de ce abuzatorul i-a pricinuit durere, copiii nu cunosc răspunsul la această întrebare și se autoînvinuiesc
- Nu întrebați copilul dacă îl iubește pe abuzator sau dacă abuzatorul îl iubește pe copil
- Niciodată nu promiteți copilului că nu veți spune nimănui ceea ce veți auzi de la el, explicați-i că e nevoie de implicarea mai multor profesioniști pentru a-l proteja
- Nu folosiți glumele, sarcasmul și ironia – acestea îi pot sugera copilului că nu vă interesează problema lui cu adevărat, că nu înțelegeți gravitatea problemei sale
- Nu transformați discuția într-un interogatoriu, folosind întrebările de tip „de ce” sau prea multe întrebări închise.

Bibliografie consultată

1. *Preventing and tackling bullying. Advice for head teachers, staff and governing bodies* (2012) UK Department for Education, Crown copyright / <https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/preventing%20and%20tackling%20bullying.pdf>
2. *Valori comportamentale și reducerea violenței în școală. Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice prin activități de mentorat* (2009) coord. D. Stoicescu, Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, București
3. *Low-Cost Security Measures for School Facilities* (2008) National Institute of Building Sciences, U.S. Department of Education
4. *Violence reduction in schools – How to make a difference. A handbook* (2006) coord.: Chris Gittins, Council of Europe Publishing / http://www.coe.int/t/dg3/children/pdf/ViolenceHandbook_en.pdf
5. *Prevenirea și combaterea violenței în școală: ghid practic pentru directori și cadre didactice* (2006) coord.: M.Jigău, Buzău
6. *Rolul și responsabilitățile personalului didactic în protecția și promovarea drepturilor copilului* (2006) Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, București
7. D. Petrovai, B. Bursuc (2005) *Strategii gen specifice de prevenție și intervenție în comportamentul agresiv*, București
8. *Dezvoltarea deprinderilor de viață pentru prevenirea traficului de ființe umane* (2004) Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Ministerul Educației al Republicii Moldova, „Salvați Copiii” Suedia, UNICEF, Chișinău
9. *Proiectul Ghidului de aplicare practică a Mecanismului intersectorial de cooperare pentru asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale abuzului, neglijării, exploatării, traficului* (2013) CNPAC, CIDDC, OAK Foundation, UNICEF, Chișinău